

Avdelningen för behörighet och
statsbidrag
Hanako Sato
hanako.sato@socialstyrelsen.se

Regeringskansliet
Finansdepartementet
103 33 Stockholm

Nätt och jämnt - Likvärdighet och effektivitet i kommunsektorn (SOU 2024:50)

Finansdepartementets diarienummer: Fi2024/01521

Sammanfattning av yttrandet

Socialstyrelsen lämnar följande synpunkter.

- 1.2 Förslag till lag om ändring i lagen (2008:342) om utjämning av kostnader för stöd och service till vissa funktionshindrade. *Socialstyrelsen tillstyrker förslaget.*
- 4.2.4 Fyra undantag föreslås från huvudregeln om generella statsbidrag i styrningen av kommunsektorn. *Socialstyrelsen tillstyrker förslaget.*
- 4.3.2 Kommittén föreslår skärpta beredningsrutiner och utformningskriterier för riktade statsbidrag. *Socialstyrelsen instämmer till stora delar i utredningens bedömning och tillstyrker förslaget.*
- 4.5 Förslag på riktade statsbidrag att inordna i det generella statsbidraget. Socialstyrelsen lämnar synpunkter på förslaget.
 - Statsbidrag till utrustning för elektronisk kommunikation (inkl. samordningsmedel). *Myndigheten tillstyrker förslaget.*
 - Statsbidrag för rådgivning och annat stöd i LSS. *Myndigheten tillstyrker förslaget.*
 - Statsbidrag för att säkerställa en god vård och omsorg om äldre. *Myndigheten tillstyrker förslaget.*
 - Statsbidrag för utveckling av den prehospitala akutsjukvården av patienter med psykisk ohälsa m.m. *Myndigheten avstyrker förslaget.*

- Statsbidrag till kommuner som bedriver verksamhet med personligt ombud för vissa personer med psykiska funktionsnedsättningar. *Myndigheten avstyrker förslaget.*
- Statsbidrag för att stödja ökad förskrivning av fysisk aktivitet på recept. *Myndigheten avstyrker förslaget.*
- Statsbidrag för att förebygga ofrivillig ensamhet bland äldre. *Myndigheten avstyrker förslaget.*
- Stöd för habiliteringsersättning (daglig verksamhet). *Myndigheten avstyrker förslaget.*

1.2 Förslag till lag om ändring i lagen (2008:342) om utjämning av kostnader för stöd och service till vissa funktionshindrade

Socialstyrelsen tillstyrker förslaget.

Socialstyrelsens bedömning är att vi hinner genomföra nödvändiga anpassningar innan ändringen av lagen träder i kraft den 1 januari 2026. I förslaget framkommer att kommunerna ska lämna uppgifter två gånger per år. Idag lämnar kommunerna uppgifter en gång per år. Därför behöver vi ändra Socialstyrelsens föreskrifter (SOSFS 2005:21) om kommunens skyldighet att lämna uppgifter om statistik om stöd och service till vissa funktionshindrade. Vi behöver även uppdatera inrapporteringsmallar, inrapporteringsportalen samt rutiner för uppdatering av registret med data.

4.2.4 Fyra undantag föreslås från huvudregeln om generella statsbidrag i styrningen av kommunsektorn

Socialstyrelsen tillstyrker förslaget.

4.3.2 Kommittén föreslår skärpta beredningsrutiner och utformningskriterier för riktade statsbidrag

Socialstyrelsen instämmer till stora delar i utredningens bedömning och tillstyrker förslaget.

Socialstyrelsen har följande synpunkter på den del av förslaget som handlar om att riktade statsbidrag ska ha breda användningsområden. Vi anser att det är viktigare att de riktade statsbidragen är ändamålsenliga än att bidragen har breda användningsområden. Det finns också risk för att det blir svårare att genomföra kontroll och uppföljning av statsbidrag och att kontrollera dubbelfinansiering om de har breda användningsområden.

Socialstyrelsen instämmer i bedömningen att riktade statsbidrag behöver följas upp, och att man behöver kontrollera att de används i enlighet med syftet. Vi kan konstatera att det är en svår avvägning att utöva kontroll och uppföljning, samtidigt som man behöver ta hänsyn till den administrativa bördan för målgrupperna. Vår bedömning är att det i dagsläget är svårt att kontrollera och följa upp hur bidrag använts om återrapporteringskraven begränsas till uppgifter som redan samlas in på annat sätt.

4.5 Förslag på riktade statsbidrag att inordna i det generella statsbidraget

Socialstyrelsen har följande synpunkter på förslaget om riktade statsbidrag att inordna i det generella statsbidraget. Synpunkterna utgår från de åtta riktade statsbidrag inom utgiftsområde 9 som myndigheten ansvarar för.

Socialstyrelsen tillstyrker förslaget om att generalisera följande bidrag:

- Statsbidrag till utrustning för elektronisk kommunikation (inkl. samordningsmedel)
- Statsbidrag för rådgivning och annat stöd i LSS
- Statsbidrag för att säkerställa en god vård och omsorg om äldre.

Socialstyrelsen avstyrker förslaget om att generalisera följande bidrag:

- Statsbidrag för utveckling av den prehospitala akutsjukvården av patienter med psykisk ohälsa m.m.
- Statsbidrag till kommuner som bedriver verksamhet med personligt ombud för vissa personer med psykiska funktionsnedsättningar.

- Statsbidrag för att stödja ökad förskrivning av fysisk aktivitet på recept
- Statsbidrag för att förebygga ofrivillig ensamhet bland äldre
- Stöd för habiliteringsersättning (daglig verksamhet).

Riktade och generella statsbidrag har olika syften. Socialstyrelsen är därför positiv till att det regelbundet görs en översyn av de riktade statsbidragen. Vi ser det som nödvändigt att följa upp och avsluta riktade statsbidragssatsningar efter hand, samt att vid behov föra över medel till det generella statsbidraget.

Utredningen har fört fram flera bra principer som bör gälla för användningen av riktade statsbidrag. Socialstyrelsen har dock svårt att få en heltäckande bild av hur utredningen landat i vilka statsbidrag som föreslås generaliseras. Vår bedömning är att ytterligare åtgärder behöver vidtas för några av de aktuella bidragen innan de inordnas i det generella statsbidraget, och det är utifrån detta vi avstyrker en del av förslagen. Samtidigt finns statsbidrag som utredningen inte tagit upp i förslaget och som utifrån de principer som utredningen föreslår, också har förutsättningar att generaliseras.

Socialstyrelsen har tre mer övergripande synpunkter på förslaget om vilka riktade statsbidrag som ska inordnas i det generella statsbidraget. En synpunkt är att det är svårt att bedöma effekter av den föreslagna generaliseringen av riktade statsbidrag på kort respektive lång sikt, samt vilka konsekvenser som generaliseringen medför för den statliga styrningen.

En andra synpunkt är att vissa av de föreslagna statsbidragen hör ihop med och samverkar med annan statlig styrning (pågående insatser där det också sker uppföljning och utvärdering), vilket gör att man kan behöva göra en individuell prövning av om och i så fall när i tid det är lämpligt att inordna ett visst bidrag i det generella statsbidraget.

En tredje synpunkt är att det finns ett behov av att se över eventuella juridiska implikationer av att inordna riktade statsbidrag i det generella bidraget. Ett exempel rör statsbidrag till kommuner som bedriver verksamhet med personligt ombud för vissa personer med psykiska funktionsnedsättningar. Det regelverket har upprätthållit en verksamhet med statsbidrag där man vid ett eventuellt inordnande av bidraget bör överväga att lagstifta så att tillämpningen görs obligatorisk för kommunerna.

Statsbidrag till utrustning för elektronisk kommunikation (inkl. samordningsmedel)

Socialstyrelsen tillstyrker förslaget.

Statsbidrag för rådgivning och annat stöd i LSS

Socialstyrelsen tillstyrker förslaget.

Statsbidrag för att säkerställa en god vård och omsorg om äldre

Socialstyrelsen tillstyrker förslaget.

Statsbidrag för utveckling av den prehospitaled akutsjukvården av patienter med psykisk ohälsa m.m.

Socialstyrelsen avstyrker förslaget.

Socialstyrelsen anser att det finns ett behov av stimulans inom den prehospitaled akutsjukvården. Enligt tidigare rapporter från myndigheten¹ skulle utvecklingen av den prehospitaled akutsjukvården inte ha skett utan bidraget. Regionerna har lyft att det är en utmaning att behålla utvecklingsinsatser för den prehospitaled akutsjukvården för psykiatriska tillstånd och berörda patientgrupperna. Socialstyrelsen befarar att om det riktade statsbidraget generaliseras så kommer det akuta psykiatriska omhändertagandet försämrats vilket får negativa konsekvenser för patienter med psykisk ohälsa.

Socialstyrelsen bedömer att statsbidraget har bidragit till att stärka den prehospitaled akutsjukvården för psykiatriska tillstånd och patienter med psykisk ohälsa eller suicidalitet. Bidraget har även stimulerat samverkan mellan ambulanssjukvården och psykiatriverksamheten.

Statsbidrag till kommuner som bedriver verksamhet med personligt ombud för vissa personer med psykiska funktionsnedsättningar

Socialstyrelsen avstyrker förslaget.

Om det aktuella statsbidraget ska inordnas i det generella statsbidraget för kommunsektorn, så bör regeringen överväga att lagstifta om personligt ombud eller reglera verksamheten på annat sätt, för att säkerställa tillgången till personligt ombud i hela landet.

¹ Februari 2023 redovisade Socialstyrelsen regeringsuppdraget i form av rapporten Sveriges prehospitaled akutsjukvård - nulägesbild, bedömning och utvecklingsförslag samt Delredovisning uppföljning och utvärdering av regeringens satsningar på ambulanssjukvården Delrapport avseende 2021 års medel.

Socialstyrelsen bedömer att finns en risk att kommunerna lägger ner verksamheten med personligt ombud (PO-verksamhet) om statsbidraget generaliseras utan en lagreglering. Det kan få negativa konsekvenser för personer med psykiska funktionsnedsättningar.

I Socialstyrelsens kartläggning konstateras bl.a. att statsbidraget bidrar till att personer med psykiska funktionsnedsättningar får bättre möjligheter att påverka sin livssituation och vara delaktiga i samhället. Det innebär att de kan leva ett mer självständigt liv, få en bättre livssituation, få tillgång till vård, stöd och service på mer jämlika villkor samt få rättshjälp, rådgivning och annat stöd utifrån sina egna önskemål och behov. Verksamhetscheferna i kommunerna har framfört att statsbidraget är en förutsättning för att PO-verksamheterna ska fortsätta.

Socialstyrelsen bedömer att PO-verksamheten uppfyller kraven för särskilda skäl för att utgöra undantag från huvudregeln om generella bidrag. Det finns ett stimulansbehov vilket bl.a. framgår av Socialstyrelsens årliga lägesrapporter, utvärderingar och kartläggningen från 2023. Förordningen (2013:522) reglerar också att de personliga ombuden har i uppgift att samla in systembrister som sedan rapporteras till Socialstyrelsen och regeringen. De inrapporterade bristerna utgör ett kunskapsunderlag för förbättringsarbete i det nationella välfärdssystemet och bidrar till att förbättra situationen för personer med psykiska funktionsnedsättningar. Det finns också ett behov av koordinerad handling inom kommunsektorn som garanteras genom att förordning reglerar att PO-verksamheten bedrivs i samverkan mellan olika myndigheter till gagn för den enskilde.

Statsbidrag för att stödja ökad förskrivning av fysisk aktivitet på recept

Socialstyrelsen avstyrker förslaget.

Socialstyrelsen anser att det aktuella området just nu är prioriterat av regeringen genom flera pågående satsningar. Därför bör det tidigast inordnas i det generella bidraget när de pågående satsningarna på FaR har avslutats och följts upp. För att öka användningen av FaR har regeringen gett olika uppdrag till Socialstyrelsen, Folkhälsomyndigheten och E-hälsomyndigheten, uppdrag som myndigheterna genomför i nära samverkan med varandra. Regeringen har också aviserat att den har för avsikt att permanenta satsningen och öka anslaget för FaR till 100 miljoner kronor årligen.

Enligt Socialstyrelsens delrapportering av regeringsuppdraget är särskilda målgrupper barn och unga, gravida, personer med smärtproblematik, cancerdiagnoser och personer med psykisk ohälsa. Myndigheten anser att det är angeläget att användningen av FaR ökar och blir mer likvärdig över landet. FaR har stöd i beprövad erfarenhet i hälso- och sjukvården samt används både preventivt och för att förbättra sjukdomstillstånd.

Statsbidrag för att förebygga ofrivillig ensamhet bland äldre

Socialstyrelsen avstyrker förslaget.

Socialstyrelsen anser att det aktuella området just nu är prioriterat av regeringen genom flera pågående satsningar. Därför bör det tidigast inordnas i det generella bidraget när de pågående satsningarna om att motverka ensamhet har avslutats och följts upp.

Socialstyrelsen bedömer att statsbidraget har stimulerat etableringen av hälsosamtal som arbetsmetod. Innan bidraget infördes 2023 var det få kommuner som använde hälsosamtal. Under första bidragsåret etablerade 150 kommuner hälsosamtal med hjälp av bidraget. Socialstyrelsen har även ytterligare uppdrag på området, bland annat ska vi stödja arbetet med hälsosamtal i landets kommuner, samt att uppmuntra till innovativa arbetsätt och nya samarbeten.

Stöd för habiliteringsersättning (daglig verksamhet)

Socialstyrelsen avstyrker förslaget.

Om det aktuella statsbidraget ska inordnas i det generella statsbidraget för kommunsektorn, så bör regeringen överväga att lagstifta om ersättning eller reglera verksamheten på annat sätt, för att säkerställa att brukare som deltar i daglig ersättning inte drabbas.

Det riktade statsbidraget infördes mot bakgrund av att det finns stora skillnader mellan kommuner både när det gäller om habiliteringsersättning betalas ut och nivån på ersättningen. Statsbidraget har bidragit till att fler kommuner betalar ut ersättning. Bidraget har också bidragit till att minska skillnaderna mellan kommunerna och därigenom öka jämlikheten. Det finns fortfarande stora skillnader mellan kommuner, framförallt när det gäller nivån på ersättningen.